

УДК 347.764 (440)

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.27>

УЧАСНИКИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Панченко Євгеній Валерійович,

аспірант

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У науковій статті з урахуванням положень чинного законодавства України, що регулює страхові відносини, і наявних наукових позицій визначено суб'єктний склад, особливості правового статусу учасників договірних відносин особистого страхування військовослужбовців, умови їх вступу в договірні відносини, сформульовано наукові висновки та практичні пропозиції щодо вдосконалення механізму регулювання договірних відносин особистого страхування військовослужбовців.

Установлено, що основними учасниками договірних відносин особистого страхування військовослужбовців є страховик і страхувальник, які беруть безпосередню участь у їх виникненні, зміні або припиненні. Застраховані особи та вигодонабувачі можуть виступати учасниками договірних відносин особистого страхування військовослужбовців залежно від волевиявлення страховика та/або страхувальника.

Обґрунтовано, що сторони договору особистого страхування військовослужбовців мають бути наділені належним обсягом цивільної дієздатності для здійснення ними своїх прав і обов'язків за договором. У договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців на стороні страховика може бути тільки та юридична особа, яка наділена можливістю здійснення нею страхової діяльності, лише після одержання спеціального дозволу (ліцензії), що свідчить про наявність у юридичних осіб – страховиків спеціальної правосуб'єктності. Замовником страхової послуги – страхувальником у сфері особистого страхування військовослужбовців – може бути як сам військовослужбовець, так і інша дієздатна фізична особа, фізична особа – підприємець, а також юридична особа, яка має страховий інтерес.

Зауважено, що страховий інтерес у сфері особистого страхування військовослужбовців являє собою свідоме відображення потреби військовослужбовця у страховому захисті своїх правомірних майнових інтересів на випадок можливого настання страхового випадку, пов'язаного з його життям, здоров'ям і працездатністю.

Установлено, що на військовослужбовців як страхувальників за договором особистого страхування, зважаючи на професійний характер участі страховика в договірних відносинах страхування, поширюються додаткові гарантії захисту, передбачені законодавством про захист прав споживачів.

Зроблено висновок про необхідність застосування всього потенціалу інституту страхування з метою забезпечення належного захисту прав та інтересів військовослужбовців, зокрема й в умовах воєнного стану та поширених ризиків завдання шкоди життю та здоров'ю військовослужбовців.

Ключові слова: договір особистого страхування військовослужбовців, учасники договірних відносин, правосуб'єктність, страховик, страхувальник, застрахована особа, вигодонабувач, страховий інтерес.

Panchenko Yevhenii. Participants of contractual relations of personal insurance of military servicemen

In the scientific article, based on the analysis of scientific views and norms of the current legislation of Ukraine regulating contractual relations in the field of insurance, the subject composition, features of the legal status of participants in contractual relations of personal

insurance of military servicemen, the conditions for their entry into contractual relations are defined, and also scientific conclusions and proposals for improving the legal regulation of the relevant relations are formulated.

It has been established that the main participants in contractual relations of personal insurance of military servicemen are the insurer and the insured, who directly participate in their occurrence, change or termination. The participation of all other participants depends on the expression of will of the insurer and/or the insured, and is also the result of the action of the current legislation of Ukraine.

It has been substantiated that the parties to the contract of personal insurance of military servicemen must be endowed with a sufficient volume of civil capacity to exercise their rights and obligations under the contract. In contractual relations of personal insurance of military servicemen, the insurer may only be a legal entity that is endowed with the opportunity to carry out insurance activities only after receiving a special permit (license), which indicates that legal entities – insurers have a special legal personality. In turn, the customer of the insurance service – the insured in the sphere of personal insurance of military servicemen can be a capable individual, an individual entrepreneur, or a legal entity with an insurable interest.

The attention is focused on the fact that the insurance interest in the sphere of personal insurance of military serviceman is a conscious reflection of the need of the insured for insurance protection of his legitimate property interests in the event of a possible occurrence of an insured event related to the life, health, and performance of a military serviceman.

It has been established that the non-professional status of the insured and the asymmetry of the parties to the personal insurance contract of military serviceman make it possible to consider insureds – individuals as consumers of insurance services and, accordingly, to combine the issues of exercising and protecting their rights with the exercise and protection of consumer rights.

It was concluded that, taking into account the large number of threats caused by war and the growing risk of harm to the life and health of such a category of persons as military serviceman, it is necessary to use the full potential of the insurance institution in order to ensure proper protection of the rights and interests of military serviceman.

Key words: *personal insurance contract of military servicemen, participants of contractual relations, legal personality, insurer, insured, beneficiary, insurance interest.*

В умовах сучасних викликів і загроз, зумовлених війною, особливого значення набуває особисте страхування військовослужбовців, яке є поширеним у багатьох країнах світу та має різні форми й межі застосування. За допомогою особистого страхування військовослужбовців забезпечується реалізація їхніх прав та інтересів, а також мінімізація ризиків непередбачуваних утрат унаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних із життям, здоров'ям і працездатністю військовослужбовців, що дає їм і їхнім родинам упевненість у тому, що в разі нещасного випадку або травми вони матимуть фінансовий захист.

Як впливає зі змісту ст. 980 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] та ст. 1 Закону України «Про страхування» [2], особисте страхування являє собою правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних осіб (страховий захист) під час страхування ризиків, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, у разі настання

страхових випадків, визначених договором страхування, коштом фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

Важливо зазначити, що натеper в Україні замість державного обов'язкового страхування військовослужбовців має місце одноразова бюджетна компенсація в разі часткової втрати працездатності, інвалідності чи загибелі (смерті) військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, умови та порядок здійснення якої передбачені постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для про-

ходження служби у військовому резерві» від 25 грудня 2013 р. № 975 [3].

Досвід виплати грошових компенсацій військовослужбовцям існує і в європейських країнах. Так, зокрема, у Німеччині, у разі загибелі (смерті) військовослужбовця внаслідок нещасного випадку в зоні бойових дій, його сім'я отримує компенсацію, а в деяких випадках також відшкодування збитків додатково до пенсій. Водночас військовослужбовці мають можливість застрахувати себе від ризиків, пов'язаних із їхнім життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, шляхом укладення відповідних договорів добровільного особистого страхування [4, с. 14].

Елементами договірних відносин особистого страхування військовослужбовців, як і будь-яких інших цивільно-правових відносин, є суб'єкти, об'єкти та зміст. Визначення особливостей суб'єктного складу учасників відповідних правовідносин має велике значення з урахуванням того, що в актах цивільного законодавства України не міститься чіткого їх переліку. Забезпечення ефективного захисту прав та інтересів військовослужбовців у договірних відносинах особистого страхування зумовлюється передусім належною визначеністю правового статусу й умов вступу в договірні відносини їх учасників.

За загальним правилом договірні відносини регулюються їх сторонами на власний розсуд, тобто шляхом саморегулювання, лише у випадках, коли саморегулювання законом не допускається, що передбачено абз. 2 ч. 3 ст. 6 ЦК України, або ж коли сторони не виявили бажання регулювати їх самостійно, регулювання договірних відносин здійснюється на підставі положень ЦК України й інших актів цивільного законодавства України [5, с. 4]. Отже, правове становище сторін договору визначається учасниками правовідносин з урахуванням засадничих положень в актах цивільного законодавства [6, с. 170].

Ступінь розробленості проблеми.

Натепер у науці цивільного права питання договірних відносин у сфері особистого страхування військовослужбовців і їх суб'єктного складу не досить досліджені, що зумовлює потребу наукового розроблення відповідних питань із метою вдосконалення механізму регулювання стра-

хових відносин. Підґрунтям написання статті та сформульованих у ній результатів дослідження стали праці Н. В. Безсмертної, Є. М. Білоусова, Т. В. Блащук, В. В. Богдан, Н. С. Горбань, О. В. Дзери, А. С. Довгерт, Ю. О. Заїки, Л.Л. Кінащук, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, Р. А. Майданика, Н. В. Міловської, В. М. Никифорова, С. О. Погрібного, Н. В. Федорченко, Є. О. Харитонova, В. П. Янишена й інших.

Метою статті є визначення складу учасників договірних відносин особистого страхування військовослужбовців, установлення особливостей їхнього правового статусу й умов вступу в договірні відносини, а також надання пропозицій щодо вдосконалення механізму їх правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Особливості кожної договірної конструкції зумовлюють її суб'єктний склад. Як зазначається в юридичній літературі, основними учасниками договірних страхових відносин, у сфері особистого страхування військовослужбовців також, є страховик і страхувальник, які беруть безпосередню участь у їх виникненні, зміні або припиненні. Інші особи можуть виступати учасниками договірних відносин страхування залежно від волевиявлення страховика та/або страхувальника [7, с. 218].

Обов'язковим учасником договірних відносин особистого страхування військовослужбовців є страховик. Чинне законодавство України визначає *страховика* як юридичну особу, спеціально створену для здійснення страхової діяльності, яка одержала в установленому порядку ліцензію на її здійснення (ч. 1 ст. 984 ЦК України). Водночас, як впливає зі ст. 980 ЦК України, страховик – це сторона договору страхування, що бере зобов'язання здійснити страхову виплату в разі настання визначеної події (страхового випадку), обумовленої договором страхування.

Умовою участі страховика в договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців є наявність у нього правосуб'єктності, яка розглядається науковцями як соціально-правова можливість особи бути учасником цивільно-правових відносин, що забезпечується та гарантується державою [8, с. 127]. Для юридичних осіб, які здійснюють виняткові види діяльності за відсутності можливості займатися

іншими видами діяльності, характерною є спеціальна правосуб'єктність, що передбачає спеціальний спектр суб'єктивних прав і обов'язків, які покладаються на окрему категорію осіб відповідно до установчих документів, а також відповідно до норм чинного законодавства [9, с. 117].

У даному контексті варто зазначити, що фінансові послуги, до яких належить і страхування, відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [10], мають надаватися безпосередньо тією особою, якій таке право надане законом, з урахуванням його вимог. Так, з урахуванням п. 66 ч. 1 ст. 1 та ч. 3 ст. 3 Закону України «Про страхування», страхові послуги можуть надаватися страховиками як фінансовими установи або філіями страховиків-нерезидентів, які отримали ліцензію та мають право провадити діяльність зі страхування на території України.

Отже, у договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців страховиком як стороною договору може бути лише юридична особа (фінансова установа), яка наділена спеціальною правосуб'єктністю, тобто правом здійснювати страхову діяльність (страхування та перестрахування), лише після одержання спеціального дозволу (ліцензії).

Для надання страхових послуг у сфері особистого страхування військовослужбовців страховик має отримати ліцензію на здійснення діяльності із прямого страхування життя за вибраними класами страхування (ризиками в межах відповідного класу). Загалом ліцензування страхових організацій здійснюється відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [11] та Закону України «Про страхування» і є необхідним для перевірки відповідності юридичної особи, її активів, засновників вимогам, що висуваються до суб'єктів страхування. Без отримання ліцензії забороняється здійснення страхування (ст. 11 Закону України «Про страхування»). Однак анулювання ліцензії не звільняє страхову організацію від зобов'язань перед страхувальником (вигодонабувачем) [12].

Проблема дотримання взаємних інтересів сторін у договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців знаходить законодавче врегулювання

через установлення системи страхових тарифів, обов'язкових страхових резервів, а також гарантій платоспроможності страховика. За правильно розрахованих страхових тарифів забезпечується необхідна фінансова стійкість страхових операцій (збалансованість страхових платежів і страхових виплат страховика), а також можливість страховика виконувати прийняті на себе зобов'язання перед страхувальниками в разі настання подій, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю військовослужбовців.

Незважаючи на те, що ризик настання страхового випадку внаслідок воєнних дій є зазвичай стандартним винятком у договорах страхування, нині деякі страхові організації страхують у добровільному порядку військовослужбовців. Зокрема, це передбачено Правилами добровільного страхування життя Страхової компанії "ARX" у редакції від 13 квітня 2022 р. [13]. Так, відповідно до п. 12.4.9 Правил, до військовослужбовців, військовозобов'язаних і працівників допоміжних служб Збройних сил України, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Державної служби охорони, які отримали травми або загинули під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, не застосовується положення Правил, яким передбачено, що не належать до страхових випадки, якщо вони відбулися внаслідок війни (оголошеної та неоголошеної), зокрема і громадянської, збройного конфлікту, воєнних (бойових) дій. Відповідні винятки щодо військовослужбовців у переліку страхових випадків (смерті або захворювання) передбачено також п. 6.2.3 Умов добровільного страхування від нещасних випадків ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ІНШУРАНС»» від 19 липня 2022 р. [14].

Іншим обов'язковим учасником договірних відносин особистого страхування військовослужбовців є страхувальник. *Страхувальниками* визнаються дієздатні фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи, які уклали зі страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до чинного законодавства (ч. 2 ст. 984 ЦК України; п. 68 ч. 1 ст. 1 та ч. 1 ст. 90 Закону України «Про страхування»). Тобто замовником

страхової послуги (страхувальником) за договором особистого страхування військовослужбовців може бути сам військовослужбовець, а також інша дієздатна фізична особа або юридична особа. Якщо ж страхувальником за договором особистого страхування військовослужбовців виступає юридична особа, то застрахований інтерес у такому разі має бути пов'язаний із конкретною фізичною особою – військовослужбовцем.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII [15], військовослужбовці – це громадяни України, які проходять службу на території України, беруть участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, вибирають і можуть бути вибраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України. Варто зазначити, що поняття «військовослужбовці» уживається в даному Законі в широкому значенні, поширюється на:

- військовослужбовців Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань і правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань ті правоохоронних органів – громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України, та членів їхніх сімей;

- військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного із проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх із військової служби, пов'язаного із проходженням військової служби, та членів їхніх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти;

- військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і членів їхніх сімей;

- членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі в заходах підготовки добровольчих фор-

мувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони України.

Однією з важливих ознак страхувальника в договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців є наявність у нього страхового інтересу у збереженні свого життя, здоров'я, працездатності або застрахованої особи (військовослужбовця). Відсутність страхового інтересу є підставою для визнання страхового зобов'язання таким, що не відповідає вимогам Закону, а договору страхування – недійсним (ч. 2 ст. 106 Закону України «Про страхування»).

Страховий інтерес військовослужбовців у відносинах особистого страхування проявляється в:

- зацікавленості у збереженні об'єкта страхової охорони, тобто життя, здоров'я, працездатності;

- зацікавленості в ненастанні страхового випадку та відсутності витрат з компенсування завданої шкоди;

- виконанні активних дій, спрямованих на отримання грошової компенсації в разі настання страхового випадку.

Тобто в особистому страхуванні військовослужбовців страховий інтерес пов'язаний:

- із життям військовослужбовця, на випадок його смерті. Такий страховий інтерес має опосередкований характер, оскільки виникає лише після смерті застрахованої особи та переходить від застрахованої особи до безпосереднього отримувача страхової виплати (вигодонабувача);

- із втратою здоров'я, тобто матеріальними витратами, що спричинені втратою здоров'я військовослужбовцем, з метою підтримки та (або) відновлення його здоров'я. У даному разі страховий інтерес має безпосередній характер, ним має право скористатися лише застрахована особа, а не вигодонабувач;

- із втратою працездатності військовослужбовця, у формі майнової компенсації неотриманих через настання такої непрацездатності коштів (заробітку, інших матеріальних благ). Страховий інтерес у такому разі також має безпосередній характер;

- з необхідністю одержання майнового забезпечення в разі виходу на пенсію. Зва-

жаючи на те, що пенсійне забезпечення виплачується безпосередньо застрахованій особі доти, доки вона продовжує жити, страховий інтерес такої особи має безпосередній характер.

Отже, страховий інтерес у сфері особистого страхування військовослужбовців являє собою свідоме відображення потреби військовослужбовця у страховому захисті своїх правомірних майнових інтересів на випадок можливого настання страхового випадку, пов'язаного з його життям, здоров'ям і працездатністю.

У контексті правового статусу страхувальників за договором особистого страхування військовослужбовців варто зазначити, що в юридичній літературі акцентується увага на асиметрії сторін договору страхування та слабших позиціях споживача страхових послуг [16, с. 84]. Справді, професійний характер участі страховика в договірних відносинах страхування робить його сильнішою стороною, отже, зумовлює необхідність у встановленні додаткових гарантій захисту військовослужбовців як страхувальників за договором особистого страхування, передбачених законодавством про захист прав споживачів.

Договір особистого страхування військовослужбовців може бути укладений на користь третьої особи, визначеної страхувальником, для одержання страхової виплати в разі настання страхового випадку (ст. 985 ЦК України). З урахуванням положень ст. 90 Закону України «Про страхування», видами третіх осіб у договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців є: застраховані особи, тобто безпосередньо військовослужбовці, у житті яких можуть настати події, пов'язані з їхнім життям, здоров'ям, працездатністю, у зв'язку із чим на страховика покладається обов'язок здійснення страхової виплати, а також вигодонабувачі.

Застрахована особа – це фізична особа, з нематеріальними благами (життям, здоров'ям, працездатністю) якої пов'язаний страховий інтерес страхувальника. У договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців такою застрахованою особою є саме військовослужбовець. Уведення застрахованої особи до кола суб'єктів відносин страхування допускається лише за її згодою. Так, від-

повідно до ч. 2 ст. 90 Закону України «Про страхування», якщо договором страхування не передбачено інше, страхувальник зобов'язаний повідомити будь-яким способом застраховану особу про укладений на її користь договір страхування, якщо така особа протягом 30 календарних днів не повідомила страховика про наявність заперечень проти укладення договору страхування, такий договір вважається укладеним на її користь.

За загальним правилом, протягом дії договору страхування страхувальник має право змінювати застрахованих осіб. Однак така зміна пов'язана зі зміною договору страхування, зачіпає інтереси страховика, тому для цього страхувальник має отримати згоду страховика, якщо інше не впливає з договору страхування. Так, згідно із ч. 3 ст. 90 Закону України «Про страхування», страхувальник, якщо інше не передбачено договором страхування та/або законодавством, має право до настання страхового випадку змінити застраховану особу за згодою страховика шляхом ініціювання внесення змін до договору страхування. Важливо, що в договірних відносинах особистого страхування військовослужбовців, якими передбачається страхування страхових ризиків, пов'язаних із життям і здоров'ям військовослужбовця, а також, якщо умовами договору страхування на застраховану особу, яка не є страхувальником, покладено обов'язок щодо сплати страхової премії за таким договором, зміна застрахованої особи дозволяється за наявності письмової згоди такої особи та страховика.

Учасником договірних відносин особистого страхування військовослужбовців може бути також *вигодонабувач*. Так, відповідно до ч. 5 ст. 90 Закону України «Про страхування», страхувальник може визначити іншу особу (вигодонабувача), яка відповідно до договору страхування або законодавства має право на страхову виплату. На відміну від страхувальника як сторони договору особистого страхування військовослужбовців, вигодонабувачем може бути не тільки цілковито дієздатна особа, а й неповнолітня, а також малолітня особа (скажімо, діти військовослужбовця). Правовий статус вигодонабувача характеризується належним йому правом

вимагати від страховика здійснення страхової виплати в разі настання страхового випадку, передбаченого договором. Водночас страхувальник, який уклав договір особистого страхування військовослужбовців на користь вигодонабувача, не звільняється від виконання своїх обов'язків за цим договором. Страхувальник також має право, якщо інше не передбачено договором страхування та/або законодавством, до настання страхового випадку змінити вигодонабувача шляхом ініціювання внесення змін до договору страхування (ч. 6 ст. 90 Закону України «Про страхування»).

Отже, учасниками договірних відносин особистого страхування військовослужбовців, з урахуванням положень чинного законодавства України, є страховики, страхувальники, застраховані особи та вигодонабувачі.

Обов'язковими учасниками договірних відносин особистого страхування військовослужбовців, без яких ці відносини не можуть існувати, є страховик і страхувальник, які беруть безпосередню участь у їх виникненні, зміні або припиненні. Інші особи (застраховані особи, вигодонабувачі) можуть виступати учасниками договірних відносин особистого страхування військовослужбовців залежно від волевиявлення страховика та/або страхувальника.

Страховик як сторона договору особистого страхування військовослужбовців – це юридична особа (фінансова установа), яка спеціально створена для надання страхових послуг і отримала в установ-

леному порядку ліцензію на здійснення діяльності із прямого страхування життя за вибраними класами страхування, та яка бере на себе зобов'язання відповідно до умов договору здійснити страхувальнику або вигодонабувачу страхову виплату внаслідок настання страхового випадку, пов'язаного із життям, здоров'ям і працездатністю військовослужбовців. Страхувальник як сторона договору особистого страхування військовослужбовців – це безпосередньо військовослужбовець або інша дієздатна фізична особа чи юридична особа, яка добровільно укладає зі страховиком договір страхування з метою страхового захисту своїх правомірних інтересів як військовослужбовця або інтересів іншої особи – військовослужбовця, пов'язаних із його життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, на свою користь або користь третіх осіб (вигодонабувачів).

Як і будь-який цивільно-правовий договір, договір особистого страхування військовослужбовців має враховувати інтереси як страховика, так і страхувальника, а в передбачених договором випадках, і третіх осіб, зважаючи на те, що гарантованість у задоволенні інтересів кожної сторони договору зумовлює взаємний інтерес як страховика, так і страхувальника до його укладення, незважаючи на високий ступінь можливості настання передбаченого договором страхового випадку, пов'язаного із життям, здоров'ям і працездатністю військовослужбовців, особливо в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
2. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
3. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві : постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Smith C.E. The Meaning and Effect of Military Service and War Exception Clauses in Life Insurance Policies. *Duke Bar Journal*. 2002. Vol. 3. № 1. P. 11–20.
5. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 35 с.
6. Lukasevych-Krutnyk I.S., Milovska N.V., Popova N.R., Rybachok V.A., Belikova S.O. Analysis of legal regulation of contractual obligations in the civil law system. *Astra Salvensis*. 2022. Vol. 1. P. 169–182.

7. Міловська Н.В. Договірні зобов'язання зі страхування в цивільному праві України: проблеми теорії та практики : монографія. Київ, 2019. 488 с.
8. Зеліско А.В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. С. 127.
9. Надьон В.В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин : монографія. Харків : Право, 2017. С. 117.
10. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
11. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
12. Постанова Верховного Суду від 31 липня 2019 р. (справа № 761/22989/15-ц). URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/147791-anulyuvannya-litsenziyi-ne-zvilnyaye-strakhovu-kompaniyu-vid-zobov'язan-pered-kliientom-visnovok-ktss-vs> (дата звернення: 15.02.2025).
13. Правила добровільного страхування життя Страхової компанії "ARX" у редакції від 13.04.2022 р. URL: https://arx.com.ua/uploads//ZD_0001.pdf (дата звернення: 15.02.2025).
14. Умови добровільного страхування від нещасних випадків ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ІНШУРАНС»» від 19.07.2022 р. № 039-2022. URL: https://kniazha.ua/documents/offers/039-2022_19.07.2022.pdf (дата звернення: 15.02.2025).
15. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 15.02.2025).
16. Milovska N. Legal status of the consumer of insurance services under the law of Ukraine. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 4. P. 83–86.